

COVID-19 PANDEMİSİ SÜRECİNDE BİREYLERİN ÖZYETERLİLİĞİNİN GELİŞMELERİ KAÇIRMA KORKUSU ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

The Effect of The Self-efficiency of Individuals on The Fear of Missing During The Covid-19 Pandemic Process

Sezer KORKMAZ¹, Merve ÖZZEYBEK TAŞ² ve Figen ÖZŞAHİN³

¹Prof. Dr., Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, İİBF, Sağlık Yönetimi Bölümü, Ankara, Türkiye, sezer.korkmaz@hbu.edu.tr, orcid.org/0000-0001-9393-5136

² Öğr. Gör., Ankara Medipol Üniversitesi, Sağlık Hizmetleri MYO, Sağlık Turizmi İşletmeciliği, Ankara, Türkiye, merve.ozzeybek@ankamedipol.edu.tr, orcid.org/0000-0002-8328-8315

³Öğr. Gör., Avrasya Üniversitesi, Sağlık Hizmetleri MYO, Diş Protez Teknolojileri Programı, Trabzon, Türkiye, figen.ozsahin@avrasya.edu.tr, orcid.org/0000-0001-9227-4938

Araştırma Makalesi/Research Article

Makale Bilgisi

Geliş/Received:
26.11.2021

Kabul/Accepted:
21.02.2022

DOI:
10.18069/firatsbed.1028607

Anahtar Kelimeler

Gelişmeleri gözden kaçırma korkusu, fomo, özyeterlilik, başarıma, Covid-19

Keywords

Fear of overlooking developments, fomo, self-efficacy, success, Covid-19

ÖZ

Amaç: Bu çalışmanın amacı covid-19 pandemisi sürecinde bireylerin özyeterliliğinin, gelişmeleri kaçırma korkusu üzerindeki etkisinin incelenmesidir.

Yöntem: İlişkisel bir niteliği olan bu çalışmanın örneklemini, ülke genelindeki 18 yaş üstü olan 660 kişi oluşturmaktadır. Çalışma internet aracılığı ile paylaşılan anket formları ile gerçekleştirilmiştir. Anket içerisinde bireylerin kişisel özelliklerini belirlemek amacıyla araştırmacıların geliştirmiş olduğu Kişisel bilgi formu ile Sherer vd. (1982) tarafından geliştirilen ve Yıldırım ve İlhan (2010) tarafından Türkçe'ye uyarlanan "Özyeterlilik Ölçeği" ile Przyblski vd. (2013) tarafından geliştirilen ve Gökler ve arkadaşları (2016) tarafından Türkçeye uyarlanan "Gelişmeleri Kaçırma Korkusu Ölçeği" kullanılmıştır.

Bulgular: Araştırmada özyeterlilik cinsiyete göre farklılaşmamaktadır. Ayrıca özyeterlilik eğitim düzeyine göre de farklılaşmamaktadır. Gelişmeleri kaçırma korkusu ise cinsiyete göre farklılaşmazken eğitim durumuna göre farklılaşmaktadır. Ayrıca bireylerin özyeterliliğinin artmasının gelişmeleri kaçırma korkusu yaşamalarını azaltacak yönde etki edeceği ifade edilebilmektedir. Tartışma: Araştırma sonucunda, özyeterliliğin gelişmeleri kaçırma korkusunu etkilediği bulunmuştur. Bu çalışmada Covid-19 ile ilgili bilgi edinilen kaynaklardan en çok güvenilen kaynağın Sağlık Bakanlığı olduğu belirtilmiştir.

ABSTRACT

Purpose: The aim of this study is to examine the effect of individuals' self-efficacy on the fear of missing out during the covid-19 pandemic process.

Method: The sample of this study, which has a relational nature, consists of 660 people over the age of 18 from across the country. The study was carried out with questionnaire forms shared via the internet. In order to determine the personal characteristics of individuals in the questionnaire, the Personal Information form developed In order to determine the personal characteristics of the individuals in the questionnaire "The Personal Information form" developed by the researchers was used with "Self-Efficacy Scale" developed by Sherer et al. (1982), adapted into Turkish by Yıldırım and İlhan (2010) and "The Fear of Missing Out Scale" developed by Przyblski et al. (2013), adapted into Turkish by Gökler et al. (2016).

Findings: In the study, self-efficacy does not differ according to gender and education level. Fear of missing out, on the other hand, does not differ according to gender, but differs according to educational status. In addition, it can be stated that the increase in the self-efficacy of individuals will have an effect on reducing their fear of missing out on developments. Discussion: As a result of the research, it was found that self-efficacy affects the fear of missing out. In this study, it was stated that the most trusted source from the sources about Covid-19 was the Ministry of Health.

Atf/Citation: Korkmaz, S., Özzeybek Taş, M. ve Özşahin, F. (2022). Covid-19 Pandemisi Sürecinde Bireylerin Özyeterliliğinin Gelişmeleri Kaçırma Korkusu Üzerindeki Etkisi. *Firat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 32, 2(605-614).

Sorumlu Yazar/ Corresponding author: Merve ÖZZEYBEK TAŞ, merve.ozzeybek@ankamedipol.edu.tr

1. Giriş

Geçmişten günümüze kadar tüm dünyayı etkisi altına almış olan salgın hastalıklardan söz edilmiştir. Çin'de başlayan ve hızla neredeyse bütün dünyaya yayılan koronavirüs, birçok insanın ölümüne neden olmuştur. Koronavirüs Çin'in Hubei Eyaleti, Vuhan Şehri'nde, 31 Aralık 2019'da etiyolojisi bilinmeyen pnömoni vakalarının bildirilmesiyle ortaya çıkmıştır. Türkiye'de ise ilk koronavirüs vakası 11 Mart 2020 tarihinde saptanmıştır. (Wang ve ark., 2020:1062). Dünya Sağlık Örgütü insandan insana bulaşan ve hızla yayılan bu hastalıkta ölüm vakalarının çoğunlukla ileri yaşta olan ya da kanser, diyabet, hipertansiyon, kronik akciğer hastalıkları, kardiyovasküler hastalık gibi sistemik hastalıkları bulunan bireylerde görüldüğünü bildirmiştir (Covid19.saglik.gov.tr).

Küresel bir pandemi haline gelen COVID-19 sadece tıbbi değil, ekonomik, mesleki, sosyal, politik, etik ve ahlâki bazı sonuçlara neden olmuştur. Seyahat özgürlüklerine gelen yasaklamalardan eğitim sistemine kadar, ülkenin ekonomik durumu, tüketicilerin davranışları, tarım, lojistik gibi faaliyet alanları da salgınla beraber büyük değişikliğe uğramak durumunda kalmıştır (Üstün ve Özçiftçi, 2020: 142-150).

Dünya üzerinde eğitim kurumları kapatılarak, seyahatler kısıtlanarak ve insanların toplu halde bir araya geldikleri yerler kapatılarak koronavirüsün yayılmasını durdurmak için gerekli önlemler alınmıştır (Güngör, 2020: 821).

COVID-19 hastalığından korunmak amacıyla alınan önlemlerden birisi her yaş grubunda görülebilen sosyal izolasyon kavramıdır. Bu önlemlerden bir diğeri de kısmi ya da tüm gün sokağa çıkma yasaklarıdır. İnsanlar bu süreçte ülkelerinde ve dünyada salgının gelişim sürecini en çok kitle iletişim ve sosyal medya araçlarından takip etmektedirler (Üstün ve Özçiftçi, 2020: 145). Bireyleri ve toplumu bir çok yönde etkileyen pandemiler, toplumda bozulmalara neden olan sosyal bir olgudur. Hastalıkla ilgili olumsuz düşünce ve duygular arttıkça, ortaya çıkan belirsizlik ve kriz insanların her zaman olduğundan farklı davranışlar sergilemesine neden olmaktadır (Karakas, 2020: 6).

Gelişmeleri kaçırma korkusu (FoMO) Przybylski vd. (2013: 841) tarafından "başkalarının kendisi yokken güzel bir deneyimi yaşabileceğine dair endişe, heyecan verici ya da ilginç bir olayın başka bir yerde gerçekleşeceği kaygısı olarak tanımlanmıştır." şeklinde yapılmıştır. İngilizce de "fear of missing out" olarak yer alan bu kavramın baş harflerinin kısaltılması sonucu FoMO şeklinde kullanılmaktadır. Diğer bir tanımda ise, FoMo kavramı, aile ve sosyal çevresi ile ilişki kurabilmek amacıyla sosyal medyayı kullanan insanların bağlantı kesilmesi korkusu yaşamasıdır. FoMO, bireylerin sosyal bir gruba girme gereksiniminden ortaya çıkmıştır. Akıllı telefonlar ile her an kullanabildiğimiz sosyal medya kanalları bu gereksinimi karşılamada son derece etkin olmuştur (Wiesner, 2017:13). İlk olarak 1990'lı yılların ortalarında bahsedilmeye başlanan sosyokültürel bir fenomen, motivasyon ve kişilik faktörü olarak tüketici psikolojisinde önemli ve yeni bir kavram olarak nitelendirilen FoMO, bir nevi bireylerin kaybetme korkusunu açıklamaktadır (Yağcı ve Çabuk, 2021:195).

Özyeterlilik teorisi ise bireyin zor durumlarda duygusal performansını kontrol edebilme becerisidir. Öz yeterlilik; bireylerin kendilerinden beklenen şeyleri yönetmesine imkan verecek becerilerine olan inanç olarak tanımlanabilirken, kişilerin zorluklar karşısında duygusal performansını kontrol edebilmesi şeklinde de ifade edilebilmektedir (Öneren ve Çiftçi, 2013:309). Bir başka tanımda ise bireylerin kendi uygulamalarını yönetebilme becerilerine olan inanç olarak ifade edilmektedir (Luszczynska vd, 2005:81). Güçlü bir yeterlilik duygusuna sahip insan, zor görevlerden kaçmak yerine meydan okumayı tercih eder. İddialı amaçlar ortaya koyar ve amaçlarına ulaşmadaki kararlılıklarından asla vazgeçmez. Bu süreçte başarısız olsalar da daha çok emek vererek çabalarını sürdürürler (Kanat, 2018:793). Kişilerin öz yeterliliklerinin üstesinden gelinmesi gereken olaylarda doğrudan etkisi olduğu bilinmektedir. Algılanan özyeterlilik ne kadar güçlü ise zorluklarla başa çıkma da o kadar yüksektir (Bandura ve Adams, 1977:288). Pandeminin birçok alanda yarattığı zorluklar düşünüldüğünde, bireylerin özyeterlilikleri ile bu zorlukların üstesinden gelme mücadelesi doğrudan ilişkili olabilir.

Alanyazında özyeterlilik ile ilgili uzun yıllardır yapılan birçok çalışma bulunmasına rağmen, FoMO ile ilgili çalışmaların son yıllarda daha çok yapılmaya başladığı görülmüştür. Özyeterlilik ile fomonun beraber ele alındığı bu araştırmanın literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bu çalışmanın amacı pandemi sürecinde kişilerin özyeterliliklerinin gelişmeleri kaçırma korkusu üzerindeki etkilerini ortaya koymaktır.

Özyeterlilik ile ilgili yapılan çalışmalara bakıldığında, Chudzicka ve Zalewska'nın (2020:8) daha yüksek refah seviyesine sahip bireylerin özyeterlilik seviyesinin daha yüksek olduğunu ve stresle başa çıkmada daha etkin

davranış sergilediklerini ifade ettiği görülmüştür. Rabenbauer ve Mevenkamp (2020:1) ise özyeterliliğin e-Sağlık müdahalelerinin doğru bir şekilde gerçekleştirilmesinde önemli bir rol oynadığını ifade ederken, Clark ve Bussey (2020:1) yüksek özyeterliliğin siber zorbalık olayları sırasında daha yüksek savunma davranışı ile ilişkili olduğunu ileri sürmüştür. Bağ ve Mollaoğlu (2010:31) yapmış oldukları çalışmada yaş, cinsiyet, eğitim, gelir düzeyi gibi değişkenlerin özyeterliliği etkilediğini ileri sürerken; Coşkuner ve Kaygusuzoğlu (2019: 473) yaş ve cinsiyet değişkeni ile özyeterlilik boyutu arasında anlamlı bir farklılık olduğunu belirtmiştir. Özkan (2017:181) çalışmasında özyeterlilik düzeyinin hem yaratıcı hem de yenilikçi iş davranışlarını olumlu yönde etkilediğini öne sürmüştür. Bayer ve Bayram (2019:85) yaşam doyumu ve özyeterlilik arasında pozitif bir ilişki olduğunu, Bayram, Çetinkaya ve Yıldırım (2020:24) da bu çalışmayı doğrular nitelikte bulgularla özyeterliliğin yaşam doyumu değişkenini pozitif yönlü olarak etkilediğini belirlemiştir. Öneren ve Çiftçi (2013:305) yöneticilerin özyeterlilik düzeylerinin arttıkça mantıklı karar verme durumlarının artacağını, kararsız kalma ve bağımlı karar verme durumlarının ise azalacağını ileri sürmüştür.

Gelişmeleri kaçırma korkusu (FoMO) ile ilgili yapılmış çalışmalar ise şunlardır: Hoşgör vd. (2017: 17-219), üniversite öğrencileri üzerinde yaptığı çalışmasında öğrenciler arasındaki FoMO yaygınlığının orta düzeyde (2,86) olduğunu ve FoMO'ya yatkın öğrencilerin her gün aktif şekilde sosyal medya kullandığını, yanlarında sürekli şarj cihazı taşıdıklarını ifade ettiğini ileri sürerken, Yalçın Çınar ve Mutlu (2018: 49) ise, bu çalışmaya benzer olarak üniversite öğrencilerinde FoMO ile dikkat eksikliği ve hiperaktivite, nevrotik özellikler ve internet bağımlılığı arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki olduğunu ifade etmiştir. Oberts vd. (2017: 58), FoMO'nun problemleri cep telefonu kullanmaya neden olduğunu ve bunun da ergenler için olumsuz sonuçlara yol açabileceğini ifade etmektedir. Ayrıca depresyon ve anksiyetenin psikopatolojik etkilerinin FoMo'ya ve problemleri cep telefonu kullanmaya yol açtığını ve bunun kadınlarda daha fazla olduğunu belirtmiştir. Hızarcı (2018: 59) ise, problemleri cep telefonu kullanımı yüksek olan bireylerde gelişmeleri kaçırma korkusunun yüksek olduğunu bulmuştur. Beyens vd. (2016: 6), FoMo'nun ergenlerde sosyal ihtiyaçlar (yani ait olma ihtiyacı ve popülerlik ihtiyacı) ile ergenlerin Facebook kullanımı arasındaki ilişkide aracılık ettiğini ifade etmiştir. Özcan (2019: 55) ise, banka çalışanları üzerinde yaptığı çalışmasında gelişmeleri kaçırma korkusu ile sanal kaytarma ve beş faktör kişilik özellikleri boyutlarından duygusal dengelilik ve sorumluluk arasında olumsuz bir ilişki olduğunu bulmuş ve FoMo'nun sorumluluk boyutu ile sanal kaytarma ilişkisinde tam aracı rolünü üstlendiğini ileri sürmüştür. Milyavskaya vd.(2018: 730), öğrencilerin günün ilerleyen saatlerinde ve önemli bir görevi yerine getirirken gelişmeleri kaçırma korkusu yaşadıklarını ileri sürmüştür ve bu korkuyu yorgunluk, stres, fiziksel semptomlar, uykusuzluk gibi olumsuz sonuçlarla ilişkilendirmiştir. Kartol ve Peker (2020: 464) ise, anksiyetenin sosyal ortamlarda gelişmeleri kaçırma korkusunu pozitif olarak yordadığını; ancak depresyonun sosyal ortamlarda gelişmeleri kaçırma korkusu davranışını yordamadığını bulmuştur.

2. Materyal Ve Metot

2.1. Yöntem

Bu bölümde; çalışma kapsamında test edilecek hipotezler, çalışmanın gerçekleştirildiği evren ve örneklem,kullanılan veri toplama aracı ve toplanan verilerin analizi hakkında bilgi verilmektedir.

2.1.1. Hipotezler

H1: Özyeterliliğin başlama alt boyutu gelişmeleri kaçırma korkusunu etkiler.

H2: Özyeterlilik gelişmeleri kaçırma korkusunu etkiler.

H3: Özyeterliliğin yılmama alt boyutu gelişmeleri kaçırma korkusunu etkiler.

H4: Özyeterliliğin sürdürme çabası-ısrar alt boyutu gelişmeleri kaçırma korkusunu etkiler.

H5: Özyeterlilik ve gelişmeleri kaçırma korkusu ile cinsiyet arasında anlamlı bir farklılık vardır.

H5a: Özyeterlilik ile cinsiyet arasında anlamlı bir farklılık vardır.

H5b: Gelişmeleri kaçırma korkusu ile cinsiyet arasında anlamlı bir farklılık vardır.

H6: Özyeterlilik ve gelişmeleri kaçırma korkusu ile eğitim düzeyi arasında anlamlı bir farklılık vardır.

H6a: Özyeterlilik ile eğitim düzeyi arasında anlamlı bir farklılık vardır.

H6b: Gelişmeleri kaçırma korkusu ile eğitim arasında anlamlı bir farklılık vardır.

2.1.2. Evren ve Örneklem

Çalışmanın etik unsurlar dikkate alınarak yapıldığı Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Etik Komisyonu 29.09.2020 tarih ve 10 sayılı toplantısında görüşülerek etik kurul kararı alınmıştır. Araştırmanın evrenini, Türkiye’de yaşayan 18 yaş üstü bireyler oluşturmaktadır. Örneklemi ise kolayda örnekleme yöntemi ile seçilen kişiler oluşturmaktadır. Ana kütleyi temsil edecek örneklem sayısının belirlenmesinde %95 güvenilirlik düzeyinde $(n=(z/e)^2p.q)$ formülü kullanılmıştır. Sekeran’a (1992) göre, anakütlenin 100.000 ve üzeri olduğu araştırmalarda erişilmesi gereken minimum örneklem sayısı 384’tür. Bu çalışma ülke genelinde 18 yaş üstü olan 660 kişi ile gerçekleştirilmiştir.

2.1.3. Veri Toplama Aracı

Çalışmanın amacına uygun olarak veri toplama yöntemlerinden anket tekniğine başvurulmuştur. Anket içerisinde kişisel bilgileri ortaya koyan soruların yanında, özyeterlilik ölçeği ve gelişmeleri kaçırma korkusu ölçeği yer almaktadır. Kişisel bilgiler içerisinde katılımcıların yaş, cinsiyet, meslek, eğitim düzeyi, gelir düzeyi, Covid 19 hakkında bilgisinin olup olmadığı, var olan bilginin nereden edinildiği ve bunlardan hangisine daha çok güvenildiği ile ilgili sorular yer almaktadır.

Özyeterlilik Ölçeği, Sherer vd. (1982) tarafından geliştirilen ve Türkçeye uyarlaması Yıldırım ve İlhan (2010) tarafından yapılan bir ölçektir. Ölçek içerisinde 17 madde yer almakta ve bu maddeler kesinlikle katılmıyorum ile kesinlikle katılıyorum arasında olacak şekilde 5’li likert olarak yapılandırılmıştır. Ölçek içerisinde 2., 4., 5., 6., 7., 10., 11., 12., 14., 16. ve 17. maddeler ters bir şekilde kodlanmaktadır. Ölçeğin başlama (2, 4, 5, 6, 7, 10, 11, 12 ve 17. maddeler), yılmama (3, 13, 14, 15 ve 16. maddeler) ve sürdürme çabası-ısrar (1, 8, 9. maddeler) olmak üzere 3 alt boyutu bulunmaktadır. Ölçeğin güvenilirlik düzeyi Sherer ve arkadaşlarının (1982) çalışmasında 0,86 olarak tespit edilmiş iken Türkçe uyarlamasında 0,80 olarak tespit edilmiştir. Bu çalışmada ise bu oran 0,86 olarak tespit edilmiştir.

Gelişmeleri Kaçırma Korkusu Ölçeği ise, Przybylski tarafından geliştirilmiş ve Türkçeye uyarlaması Gökler ve arkadaşları (2016) tarafından yapılmıştır. Toplam 10 maddeden oluşan ölçek tek boyutlu olup ters madde bulunmamaktadır. Ölçek içerisinde yer alan maddeler, 5’li likert olarak şekillendirilmiştir. Ölçekten alınan puanın (minimum 10 puan, maksimum 50 puan) yüksek olması gelişmeleri kaçırma korkusunun yüksek olduğunu gösterir. Ölçeğin güvenilirlik düzeyi Przybylski’nin (2013) çalışmasında 0,82 tespit edilmişken Gökler ve arkadaşlarının çalışmasında 0,81 olarak tespit edilmiştir. Bu çalışmada ise bu oran 0,77 olarak tespit edilmiştir.

Anket çalışması ile bireylerin özyeterliliklerinin gelişmeleri kaçırma korkusuna olan etkisinin belirlenmeye çalışıldığı araştırma tarama modelidir. Bu çerçevede özyeterliliğin başlama, yılmama ve sürdürme çabası-ısrarın gelişmeleri kaçırma korkusuna olan etkisi sorgulanmıştır. Gelişmeleri kaçırma korkusu tek bir boyut olarak ele alınmıştır.

2.1.4. Verilerin Analizi

Elektronik posta aracılığıyla uygulanan anket sonucu elde edilen veriler SPSS programı ile analiz edilmiştir. Ölçeklerin güvenilirlik analizi için Cronbach’s Alpha katsayısı, ölçekte yer alan boyutların altındaki ifadelerin bulunduğu boyutu temsil edip etmediğini belirlemek için tek boyutluluk analizi yapılmış, ölçeklerin normal dağılımını belirlemek amacıyla Kolmogorov-Smirnov testi uygulanmıştır. Örneklemeye ait büyüklüğün yeterli ve ölçeklerin basıklık ve çarpıklık değeri +1 ve -1 arasında bulunduğundan verilerin analizinde parametrik testlerden Bağımsız örneklem t- testi ve Tek yönlü varyans analizi (ANOVA), Özyeterliliğin gelişmeleri gözden kaçırma korkusunu etkileyip etkilemediğini belirlemek için regresyon analizi yapılmıştır. Farklılığın hangi gruptan kaynaklandığını belirlemek amacıyla yapılan Post-hoc testlerinden Tukey testi yapılmıştır.

Tablo 2’de katılımcıların ölçeklerden aldıkları toplam puanlara ilişkin sonuçlarda genel özyeterlilik algısının ortalama 63,37 olduğu, yani ortanın üzerinde bir özyeterlilik algısının olduğu görülmektedir. Katılımcıların gelişmeleri gözden kaçırma korkusuna yönelik sonuçlarda ise alınan puanın 27,77 ile orta düzeyde bir gelişmeleri kaçırma korkusu algısının olduğu görülmektedir (Tablo 2).

2.2.3. Araştırma Kapsamındaki Hipotezlerin Sınanması

Tablo 3’te Bireylerin Özyeterlilik Ölçeği alt boyutları ve toplam puanlarının Gelişmeleri Gözden Kaçırma Korkusu Ölçeği puanlarını etkileme düzeyini belirlemek için yapılan regresyon analizi sonuçlarına göre genel özyeterlilik ($r^2=.076$; $p<.001$), başlama ($r^2=.109$; $p<.001$), yılmama ($r^2=.028$; $p<.001$) boyutlarının gelişmeleri gözden kaçırma korkusunu anlamlı düzeyde etkilediği buna karşın sürdürme çabası-ısrar alt boyutunun ise gelişmeleri gözden kaçırma korkusunu etkilemediği görülmektedir. Başka bir ifade ile bireylerin özyeterlilik düzeyleri gelişmeleri gözden kaçırma korkusu üzerindeki toplam varyansın %7,6’sını; başlama alt boyutu gelişmeleri gözden kaçırma korkusu üzerindeki toplam varyansın %10,9’unu ve son olarak yılmama alt boyutu ise gelişmeleri gözden kaçırma korkusu üzerindeki toplam varyansın %2,8’ini açıklamaktadır (Tablo 3).

Tablo 3. Özyeterliliğin Gelişmeleri Gözden Kaçırma Korkusunu Etkileyip Etkilemediğine İlişkin Regresyon Analizi Sonuçları

Bağımsız Değişken	Bağımlı Değişken	B	Std. Hata	(β)	t	R	R ²	F	p
Genel Öz-yeterlik	Gelişmeleri Gözden Kaçırma Korkusu	-,188	,026	-,276	-7,357	,276	,076	54,130	,00
Başlama	Gelişmeleri Gözden Kaçırma Korkusu	-,360	,040	-,330	-8,972	,330	,109	80,499	,00
Yılmama	Gelişmeleri Gözden Kaçırma Korkusu	-,322	,075	-,166	-4,321	,166	,028	18,673	,00
Sürdürme Çabası-İsrar	Gelişmeleri Gözden Kaçırma Korkusu	-,161	,125	-,050	-1,287	,050	,003	1,656	,20

Tablo 4’te Cinsiyet ile özyeterlilik ve gelişmeleri kaçırma korkusu arasındaki farklılığın tespitine yönelik elde edilen sonuçlarda 0,05 düzeyinde anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür (Tablo 4).

Tablo 4. Özyeterlilik ve Gelişmeleri Gözden Kaçırma Korkusu İle Cinsiyet Arasındaki Farklılığın Tespitine Yönelik Elde Edilen Sonuçlar

	Cinsiyet	N	Mean	Std. Deviation	t	p
Genel Öz-yeterlik	Kadın	469	63,44	8,848	,289	,77
	Erkek	191	63,21	9,565		
Başlama	Kadın	469	33,50	5,443	,957	,34
	Erkek	191	33,03	6,184		
Yılmama	Kadın	469	18,65	3,219	-1,376	,17
	Erkek	191	19,03	3,091		
Sürdürme Çabası-İsrar	Kadın	469	11,29	1,834	,817	,41
	Erkek	191	11,16	2,134		
Gelişmeleri Kaçırma Korkusu	Kadın	469	27,75	6,158	-,125	,90
	Erkek	191	27,82	6,232		

Tablo 5’te eğitim düzeyi ile özyeterlilik ve gelişmeleri kaçırma korkusu arasındaki farklılığın tespitine yönelik elde edilen sonuçları göstermektedir. Farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek amacıyla yapılan Post-hoc testlerinden Tukey testi yapılmıştır. Buna göre, genel öz-yeterlilik, yılmama ve sürdürme çabası-ısrar ile eğitim düzeyi arasında anlamlı bir farklılık olmadığı buna karşın başlama alt boyutu ve gelişmeleri kaçırma korkusu ile eğitim düzeyleri arasında anlamlı farklılık olduğu sonucuna varılmıştır. Farklılığın olduğu kısımda yapılan çoklu karşılaştırma test sonucunda, ilköğretim ve lise mezunu olanlar ile lisans mezunu olanlar arasında anlamlı bir farklılık olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Tablo 5: Özyeterlilik ve Gelişmeleri Gözden Kaçırma Korkusu İle Eğitim Düzeyi Arasındaki Farklılığın Tespitine Yönelik Elde Edilen Sonuçlar

		N	Ort.	SS	F	p	Fark Testi
Genel Öz-yeterlilik	İlköğretim ve Lise	61	61,20	10,446	1,636	,18	
	Önlisans	187	63,12	9,213			
	Lisans	304	63,95	8,625			
	Lisans üstü	108	63,43	9,044			
	Toplam	660	63,37	9,054			
Başlama	İlköğretim ve Lise	61	31,79	6,623	3,459	,02	İlköğretim ve lise ile lisans mezunu olanlar arasında
	Önlisans	187	32,81	5,819			
	Lisans	304	33,99	5,133			
	Lisans üstü	108	33,44	6,050			
	Toplam	660	33,36	5,667			
Yılmama	İlköğretim ve Lise	61	18,43	4,019	,754	,52	
	Önlisans	187	18,99	3,279			
	Lisans	304	18,77	3,037			
	Lisans üstü	108	18,52	2,895			
	Toplam	660	18,76	3,184			
Sürdürme Çabası-Israr	İlköğretim ve Lise	61	10,98	2,699	1,034	,38	
	Önlisans	187	11,33	1,851			
	Lisans	304	11,19	1,822			
	Lisans üstü	108	11,46	1,811			
	Toplam	660	11,25	1,925			
Gelişmeleri Kaçırma Korkusu	İlköğretim ve Lise	61	28,43	7,219	10,255	,00	Önlisans mezunu olanlar ile lisans ve lisansüstü mezunu olanlar arasında
	Önlisans	187	29,70	6,176			
	Lisans	304	26,92	5,626			
	Lisans üstü	108	26,45	6,258			
	Toplam	660	27,77	6,175			

Bunun yanında eğitim düzeyi ile gelişmeleri kaçırma korkusu ölçeğinden alınan toplam puan arasında anlamlı bir farklılık olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu kısımda, farklılığın kaynağının tespit edilmesi amacıyla başvurulan çoklu karşılaştırma test sonucunda önlisans mezunu olanlar ile lisans ve lisansüstü mezunu olanlar arasında anlamlı bir farklılık olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Tablo 5).

2.3. Tartışma ve Sonuç

Pandemi sürecinde sokağa çıkma yasağı ile getirilen kısıtlamalar, bireylerin işlerini bilgisayarlar aracılığıyla internet üzerinden yürütmesine, öğrencilerin okullarına gidememesinin bir sonucu olarak eğitimin online bir hizmet şeklinde sunulmasına, insanların zorunlu ihtiyaçlarını karşılamak için dijital platformları tercih etmek durumunda kalmasına, yakınlarıyla görüşebilme isteğinin akıllı telefon kullanımını artırmasına ve hatta sağlık ihtiyacının giderilmesi için e-sağlık gibi platformların daha çok kullanılmaya başlamasına neden olmuştur. Tüm bu durumlar akıllı telefon, bilgisayar, tablet gibi elektronik cihaz kullanımını artırmış, bireylerde gelişmeleri takip edebilmeleri için her an bu cihazlarla etkileşimde bulunma isteği oluşturmuştur. Pandeminin

insanlar üzerindeki psikolojik etkileri de göz önünde bulundurulduğunda özyeterlilikleri ile ilişki kurulmuş, ve bu zor sürecin üstesinden gelmede özyeterliliklerinin çok önemli bir faktör olduğu düşünüldükten bu araştırmanın yapılması uygun görülmüştür.

Bu çalışmada psikolojik, sosyal, ekonomik, bilişsel ve daha bir çok yönde etkisi azımsanamayacak kadar fazla olan koronavirüsün bireylerin özyeterliliğini ve bu süreçte değişen yaşam tarzına bağlı olarak ortaya çıkan gelişmeleri kaçırma korkusunu nasıl etkileyeceği ifade edilmeye çalışılmıştır.

Araştırmaya katılanların büyük çoğunluğunun Covid-19 hakkında bilgi sahibi olduğu ve bu bilgiyi Sağlık Bakanlığında aldığı, Covid-19 ile ilgili bilgi edinilen kaynaklardan en çok güvenilen kaynağın Sağlık Bakanlığı olduğu ortaya çıkmıştır. Bu süreçte Sağlık Bakanlığının çalışmalarıyla, süreci yönetirken aldığı önlemler ve uyguladığı stratejilerle toplumun güvenini kazandığı ifade edilebilmektedir.

Bu araştırmanın sonucuna göre özyeterlilik gelişmeleri kaçırma korkusunu etkilemektedir. Özyeterliliğin başlama alt boyutu, özyeterliliğin yılmama alt boyutu, özyeterliliğin sürdürme çabası-ısrar alt boyutu, gelişmeleri kaçırma korkusunu etkilemektedir.

Bu çalışmada bireylerin özyeterliliği cinsiyete göre değişmezken, Bağ ve Mollaoğlu (2010) çalışmasında erkeklerin toplam öz yeterlilik puanının kadınlara göre daha yüksek olduğunu ifade etmiştir. Coşkuner ve Kaygusuzoğlu da (2019) çalışmasında cinsiyet faktörüne göre bir mesleğe yönelik özyeterliliğin farklılık gösterdiğini ileri sürmüştür. Ayrıca bu araştırma sonucuna göre özyeterlilik eğitim düzeyine göre farklılaşmamıştır sonucuna ulaşılırken Bağ ve Mollaoğlu'nun (2010) çalışmasında eğitim düzeyi arttıkça, öz yeterlilik düzeyinin arttığı belirlenmiştir.

Çalışma sonuçlarına göre katılımcıların eğitim düzeyi ile gelişmeleri kaçırma korkusu arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur. İlköğretim düzeyindeki kişiler ile ön lisans ve lisans düzeyindeki kişilerin gelişmeleri kaçırma korkusu arasında anlamlı farklılık vardır. Benzer olarak Özcan ve Koç (2019)'un yapmış oldukları çalışmada da eğitim düzeyi ve gelişmeleri kaçırma korkusu arasında negatif yönlü bir ilişki bulunmuş, eğitim düzeyi arttıkça gelişmeleri kaçırma korkusunun azaldığı ifade edilmiştir. Kardeş (2019)'un yapmış olduğu çalışmada da lise ve üniversite eğitim durumuna sahip bireylerin gelişmeleri kaçırma korkusunun lisansüstü eğitim durumuna sahip bireylere göre daha yüksek olduğu ifade edilmiştir. Tomczyk ve Lizde (2018) ise yapmış oldukları çalışma sonucunda ebeveynlerinin eğitim düzeyi yüksek olan gençlerde, ebeveynlerinin eğitim düzeyi düşük olan gençlere göre gelişmeleri kaçırma korkusunun daha düşük düzeyde olduğunu gözlemlemişlerdir. Bu sonuçlar bu çalışmanın sonuçları ile benzerlik göstermektedir.

Genel özyeterlilik ile gelişmeleri kaçırma korkusu arasındaki korelasyon analizi sonucunda 0,01 düzeyinde ve negatif yönde zayıf şiddetinde bir ilişki olduğu görülmektedir. Bireylerin özyeterliliğinin artmasının fomo yaşamalarını azaltacak yönde etki edeceği ifade edilebilmektedir. Burada genel öz-yeterlilik algısı alt boyutlarından başlama ile gelişmeleri kaçırma korkusu olasılığı ($r=-,33$, $p<0,01$) arasında negatif yönde ve zayıf şiddetinde; yılmama ile gelişmeleri kaçırma korkusu olasılığı ($r=-,17$, $p<0,01$) arasında negatif yönde ve çok zayıf şiddetinde anlamlı bir ilişki olduğu kaydedilmiştir. Buna karşın, sürdürme çabası-ısrar alt boyutu ile gelişmeleri gözden kaçırma korkusu arasında anlamlı bir ilişki olmadığı kaydedilmiştir. Literatürde özyeterlilik ve fomoyu birlikte ele alarak çalışma yapan Erdoğan ve Şanlı (2019), Sağlık Bilimleri Fakültesi öğrencileriyle genel özyeterliliğin gelişmeleri kaçırma korkusu üzerine etkisini incelemiştir. Çalışmasında bu araştırmanın sonuçlarına paralel olarak, özyeterlilik ile FoMO arasında negatif ilişki olduğunu ifade etmiş, özyeterlilik seviyesi düşük öğrencilerin FoMO'yu daha yüksek düzeyde yaşadıklarını ileri sürmüştür.

Kaynaklar

- Bandura, Albert and Adams, Nancy E. (1977). Analysis of Self-Efficacy Theory of Behavioral Change. *Cognitive Therapy and Research*, 1(4), 287-310.
- Bayer, N. ve Bayram, A. (2019). Yaşam Doyumunun Özyeterliliğe Etkisinde Yaşam Yöneliminin Aracı Rolü. *İş'te Davranış Dergisi*, 4 (2) , 78-87 .
- Bayram, A., Çetinkaya, G., ve Yıldırım, Y. (2020). Hakemlerde Özyeterlilik, Örgütsel Sessizlik ve Yaşam Doyumu Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Spor ve Performans Araştırmaları Dergisi*, 11 (1), 24-34 .
- Beyens, I., Frison, E., and Eggermont, S. (2016). I don't want to miss a thing: Adolescents' fear of missing out and its relationship to adolescents' social needs, Facebook use, and Facebook related stress. *Computers in Human Behavior*, 64, 1-8.
- Chudzicka-Czupala, A. and Zalewska-Lunkiewicz, K. (2020). Subjective well-being, general self-efficacy and coping with stress in former psychiatric patients preparing for the peer support role: an exploratory study.

- Health and Quality of Life Outcomes*, 18, 1-10.
- Çınar, Ç. Y. ve Mutlu, E. (2018). Üniversite öğrencilerinde sosyal ortamlarda gelişmeleri kaçırma korkusunun yordayıcıları. *Current Addiction Research*, 2(2), 47-53.
- Clark, M. and Bussey, K. (2020). The Role Of Self-Efficacy İn Defending Cyberbullying Victims. *Computers in Human Behavior*, 109, 1-7.
- Coşkuner, A. ve Kaygusuzoğlu, M. (2019). Üniversite Öğrencilerinin Muhasebe Mesleğine Yönelik Özyeterliliklerinin İncelenmesi Üzerine Bir Araştırma. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* , (32) , 452-494 .
- Covid-19 (Sars-Cov-2 Enfeksiyonu) Rehberi Bilim Kurulu Çalışması. (2020). Erişim Adresi: <https://covid19bilgi.saglik.gov.tr/tr/covid-19-rehberi.html>
- Çiftçi, G., Öneren, M. ve Öneren, M. (2013). Yöneticilerin Öz Yeterlilik ve Karar Verme Tarzlarına İlişkin Özel Bankalarda Bir Araştırma. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 27 (3) , 305-321.
- Erdoğan, P. ve Şanlı, Y. (2019). Sağlık Bilimleri Fakültesi Öğrencilerinde Genel Özyeterliliğin Gelişmeleri Kaçırma Korkusu Üzerine Etkisi. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 14(20), 1-1.
- Gökler, M. E., Aydın, R., Ünal, E. ve Metintaş, S. (2016). Sosyal ortamlarda gelişmeleri kaçırma korkusu ölçeğinin Türkçe sürümünün geçerlilik ve güvenilirliğinin değerlendirilmesi. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 17(1), 52-59.
- Güngör, B. (2020). Türkiye’de Covid-19 Pandemisi Süresince Alınan Önlemlerin Kriz Yönetimi Perspektifinden Değerlendirilmesi. *USBAD Uluslararası Sosyal Bilimler Akademi Dergisi*, 4(4), 818-851.
- Hızarcı, Ö. (2018). *Problemlili Cep Telefonu Kullanımı, Sosyal Ortamlarda Gelişmeleri Kaçırma Korkusu (Gkk), Yaşam Doyumu ve Bağlanma Stilleri Arasındaki İlişkinin Demografik Değişkenler Açısından İncelenmesi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Üsküdar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü İstanbul).
- Hoşgör, H., Koç Tütüncü, S., Gündüz Hoşgör, D. ve Tandoğan, Ö. (2017). Üniversite öğrencileri arasında sosyal medyadaki gelişmeleri kaçırma korkusu yaygınlığının farklı değişkenler açısından incelenmesi. *International Journal of Academic Value Studies*. 3(17), 213-223.
- Kalaycı, S. (2005). *SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri*. Ankara: Asil Yayın Dağıtım.
- Kanat, S. (2018). Grafik Tasarım Eğitimi Alan Üniversite Öğrencilerinin Genel ve Akademik Öz-Yeterlilik Algıları. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15 (1) , 790-818.
- Karataş, Z. (2020). COVID-19 Pandemisinin Toplumsal Etkileri, Değişim ve Güçlenme. *Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, COVID-19 Özel Sayısı , 3-17 .
- Karaş, B. (2019). *Boş Zaman Aktivitesi Olarak Sosyal Medya Kullanımını Tercih Eden Bireylerin Gelişmeleri Kaçırma Korkusu, Sosyotelizm, Kişilik ve Sosyal Bağlılık Düzeylerinin İncelenmesi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Kartol, A. ve Peker, A. (2020). Ergenlerde Sosyal Ortamlarda Gelişmeleri Kaçırma Korkusu (Fomo) Yordayıcılarının İncelenmesi. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 15(21), 1-1.
- Luszczynska, A., Gutie Rrez-Don A, B. and Schwarzer, R. (2005). General Self-Efficacy in Various Domains of Human Functioning: Evidence From Five Countries. *International Journal of Psychology*, 40(2), 80–89.
- Milyavskaya, M., Saffran, M., Hope, N. and Koestner, R. (2018). Fear of missing out: prevalence, dynamics, and consequences of experiencing FOMO. *Motivation and Emotion*, 42(5), 725-737.
- Oberst, U., Wegmann, E., Stodt, B., Brand, M. and Chamarro, A. (2017). Negative consequences from heavy social networking in adolescents: The mediating role of fear of missing out. *Journal of adolescence*, 55, 51-60.
- Öneren, M. ve Çiftçi, G.E. (2013). Yöneticilerin Öz Yeterlilik Ve Karar Verme Tarzlarına İlişkin Özel Bankalarda Bir Araştırma. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 27(3), 305-321
- Özcan, H.M. (2019). *Kişilik Özellikleri ile Sanal Kayıtarma Davranışı Arasındaki İlişkide Gelişmeleri Kaçırma Korkusunun (Gkk) Rolü*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Eskişehir Osman Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Özcan, H. M. ve Umut, K. O. Ç. (2019). Dijitalleşmenin Karanlık Yüzü Gelişmeleri Kaçırma Korkusu: Banka Çalışanları Örnekleme. *Business & Management Studies: An International Journal*, 7(5), 2851-2862.
- Przybylski, A. K., Murayama, K., DeHaan, C. R. and Gladwell, V. (2013). Motivational, emotional, and behavioral correlates of fear of missing out. *Computers in Human Behavior*, 29(4), 1841-1848
- Rabenbauer, L. M. and Mevenkamp, N. (2020). Factors in the Effectiveness of e-Health Interventions for Chronic Back Pain: How Self-Efficacy Mediates e-Health Literacy and Healthy Habits. *Telemedicine and e-Health*. 27(2), 184-192.
- Schunk, D. H. (1991). Self Efficacy and Academic Motivation. *Educational Psychologist*. Summer/Fall, 26 (3-

4), 207-231

Wang, D., Hu, B., Hu, C., Zhu, F., Liu, X., Zhang, J. and Zhao, Y. (2020). Clinical characteristics of 138 hospitalized patients with 2019 novel coronavirus–infected pneumonia in Wuhan, China. *JAMA*, 323(11), 1061–1069.

Tomczyk, Ł. and Selmanagic-Lizde, E. (2018). Fear of Missing Out (FOMO) among youth in Bosnia and Herzegovina—Scale and selected mechanisms. *Children and Youth Services Review*, 88, 541-549.

Üstün, Ç. ve Özçiftçi, S. (2020). Covid-19 Pandemisinin Sosyal Yaşam ve Etik Düzlem Üzerine Etkileri: Bir Değerlendirme Çalışması. *Anatolian Clinic The Journal Of Medical Sciences* ,25 (Special Issue On COVID 19), 142-153 .

Wiesner, L. (2017). *Fighting FoMO: A study on implications for solving the phenomenon of the fear of missing out*. Master's thesis, University of Twente.

Yağcı, M.İ. ve Çabuk, S. (2021) *Pazarlama Teorileri 2*. İstanbul, Vizyon Basımevi.

Yıldırım, F. ve İlhan, İ. Ö. (2010). Genel öz yeterlilik ölçeği Türkçe formunun geçerlilik ve güvenilirlik çalışması. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 21(4), 301-308.

Yıldız, K., Kurnaz, D. ve Kırık, A. M. (2020). Nomofobi, Netlessfobi ve Gelişmeleri Kaçırma Korkusu: Sporcu Genç Yetişkinler Üzerine Bir Araştırma. *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18(Özel Sayı), 321-338.

Web Kaynakları

<https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0146640278900036>.

Etik, Beyan ve Açıklamalar

1. Etik Kurul izni ile ilgili;

Bu çalışmanın yazar/yazarları Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Etik Kurulu'nun 29.09.2020 tarih 11054618-302.08.01. sayı ve karar E.27304 ile etik kurul izin belgesi almış olduklarını beyan etmektedir.

2. Bu çalışmanın yazar/yazarları, araştırma ve yayın etiği ilkelerine uyduklarını kabul etmektedir.

3. Bu çalışmanın yazar/yazarları kullanmış oldukları resim, şekil, fotoğraf ve benzeri belgelerin kullanımında tüm sorumlulukları kabul etmektedir.

4. Bu çalışmanın benzerlik raporu bulunmaktadır.
